

Bu makale Bilig Dergisinde (Yaz 2007, Say,: 42) yayınlanmış, t.r.

NOGAY TÜRKÇES VE TÜRK YE TÜKÇES ARASINDAK YALANCI E DE ERLER

Dr. Dilek ERGÖNENÇ AKBABA *

Özet: Bir dilin iki ayrı lehçesi arasında anlam kayması, aynı ortak yapıda kelimeler olabilir. Aynı yapıdaki bu kelimeler yalancı e de erlerdir.

Nogay Türkçesi veya Türkiye Türkçesinde anlam kayması, aynı tür kelimeler bulunmaktadır. Kelimelerin anlamları, Nogay Türkçesinde genellikle Eski Türkçeyle aynı, veya ona yakınken, Türkiye Türkçesinde tamamen değişmiştir.

Bu çalışmada Nogay Türkçesi ile yazılmış eserlerden taranan yalancı e de erler listelenmiş ve örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yalancı e de er, anlam kayması, anlam değişimi, Nogay Türkçesi.

G R

Yalancı e de er; aynı dilin iki lehçesi arasında anlam kayması, aynı ortak yapıda kelimeler demektir. Bu terim yerine *sahte karışlıklar, sözde denklemler* gibi terimler de kullanılabilir (Resulov, 1995: 916). E de er (ingilizce equivalent) (Ar. muadil); yapı ve köken bakımından birbirine denk olan, eşit olan demektir. Burada bahsedilen kavram yalancı denmesinin sebebi ise iki ayrı dilde veya bir dilin iki ayrı lehçesinde yer alan bir kelimenin köken, yazılı ve söylenişlerinin aynı, anlamlarının ayrı olmasıdır.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi / ANKARA
dileker@gazi.edu.tr

inde yaz,lm, eserler taranm, ve Türkiye Türkçesi ile Nogay Türkçesi aras,ndaki yalanc, e de erler tespit edilmi tir. Amac,m,z bu kelimelerin anlamlar,n,, Nogay Türkçesinde kullan,ld, , yerleri göstererek Türk boylar,n,n birbirlerini daha iyi anlamalar,na katk,da bulunmakt,r.

Çal, mam,zda Nogay Türkçesinde yaz,lm, dokuz eserden taranan kelimeler A. Türkçe kelimeler, B. Al,nma kelimeler olarak iki bölümde ele al,nm, , bulunan kelimeler örnekleriyle birlikte alfabetik olarak verilmi , bu kelimelerin Eski Türkçedeki, veya al,nd, , dildeki ekil ve anlamlar, gösterilmi tir. Bu sayede kökeni ayn, olan kelimelerin sonradan anlam yönünde nas,l de i ikli e u rad, , görülmü tür.

Nogay Türkçesinde yalanc, e de erler Nogay Türkçesinde veya Türkiye Türkçesinde ayn, yap,ya sahip kelimelerin anlam kaymas,na u ramas,yla ortaya ç,km, t,r.

Yalanc, e de erleri aç,klamak için anlam de i mesi, anlam kaymas, gibi çe itli anlam olaylar,n, bilmek gerekir. Do an Aksan, nitelikleri dolay,s,ya anlam de i melerinin art zamanl,l,k (diachronie) yöntemiyle incelenebilecek olaylar oldu unu belirtir. Buna göre *anlam de i mesi*, bir kelimenin anlatt, , kavramdan az ya da çok uzakla mas,, onunla uzak yak,n ilgisi bulunan, ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir kavram, yans,t,r duruma gelmesidir (Aksan, 1978: 117-118). Aksan, anlam de i melerini üç grupta toplar: **a.** Anlam daralması, **b.** Anlam geni lemesi, **c.** Ba ka anlama geçi (ya da anlam kayması). Aksan, bunlara ek olarak iyi anlama veya kötü anlama gidi göz önüne al,narak yap,lan bir s,n,fland,rmaya göre, anlam iyilenmesi ve anlam kötülenmesi terimlerinin de var oldu unu ifade eder. (Aksan, 1978: 118-119). Burada inceledi imiz iki lehçe (NT ve TT) aras,ndaki yalanc, e de erler, *anlam kayması*, yoluyla meydana gelmi dil birimleridir. Anlam kayması,n,, ba ka anlama geçi (Fr. *déplacement*, Alm. *bedeutungsverschiebung*) olarak da adland,ran Aksan'a göre; bu de i me ökelimenin, eskiden yans,tt, , kavramdan bütün bütün ayr,, yeni bir kavram, yans,t,r duruma gelmesiödir. Her dilde rastlanan bu de i iklikler, bazen toplum hayat,ndaki de i melere, bazen de do rudan do ruya ruhsal etkilere veya ba ka sebeplere ba lanmaktad,r. Aksan, bu de i menin anlam bilimi yöntemine uyularak ve kelimedenden hareket edilerek dü ünülmesi gerekti ini belirtir. Buna göre dilde bir eye ayr,lan bir ad,n bir ba ka eye aktar,lması, kelime aç,s,ndan dü ünülünce olaya *anlam de i mesi* denmesi yanl, de ildir (Aksan, 1978: 121). Türkçenin biri K,pçak, di eri O uz grubuna dahil olan iki farkl, lehçesinde meydana gelen anlam de i meleri; uzun bir süre içinde meydana gelmi de i melerdendir. Aksan, lehçe dallanmalar,n,n çok oldu u, çe itli lehçeleri bulunan, ça lar boyu de i ik alanlara yap,lan dillerde (Türkçe, Latince gibi) bu de i melerin s,k görüldü ünü ifade eder.

da çe itli geli melerin ya and, , bu gibi dillerde, anlam bak,m,ndan de i melerin tazia olmas,, baz, kelimelerin yepyeni kavramlar, yans,t,r duruma gelmesi do ald,r (Aksan, 1978: 122).

A. Resulov Azerbaycan Türkçesi ile TTœni yalanc, e de erler bak,m,ndan kar ,la t,rd, , incelemesinde, yalanc, e de erlerin aktarmalarda yanl ,l,klara sebep oldu unu ifade ederek özellikle akraba isimleri üzerinde durmu tur. Resulov, lehçeler aras,nda yalanc, e de erleri üç gruba ay,r,maktad,r:

1. E adl, (homonim, seste) kelimeler: Bunlar,n köken ve anlam bak,m,ndan hiçbir ba lant,s, yoktur (gar, çelik, kat,k, aktarmak vb.).
2. Hem e adl, olan hem de kökenleri ortak olan ve hiçbir anlam, örtü meyen kelimeler: Bunlar,n özelli i farkl, kavramlar, anlatmalar,d,r (hala, baba, derslik vb.).
3. Hem e adl, hem de kökenleri ortak olan, anlamlar,ndan biri veya bir kaç, her iki dilde örtü en fakat bu dillerden birinde farkl, anlamda kullan,lan kelimeler (kap,, kalp vb.) (Resulov, 1995: 917).

Resulov yalanc, e de erlerin ortaya ç,kmas,n, üç ana sebebe ba lamaktad,r:

1. Türk Dilinin uzun tarihsel geli im dönemleri içinde çe itli kollara, gruplara, alt birimlere ayr,lmas,.
2. Her iki dile yabanc, dillerden giren ayn, kelimenin bu dillerde de i ik kavramlara kar ,l,k olmas, ve yaz, dilinde bu ekilde kabul edilmesi.
3. Ana dilden gelen baz, kelimelerin bu dillerden birinde yaz, diline al,nmamas, ve konu ma dilinde kalarak zamanla ilk anlam,ndan ve öteki dildeki anlam,ndan farkl, bir anlam ve üslûpta kullan,lmamas, (Resulov, 1995: 917-918).

Fatma Özkan, yalanc, e de erleri Türk lehçeleri aras,nda ileti imi zorla t,ran kelimeler olarak ele alm, , bir k,sm, ayn, kökten gelen bu kelimelerin de i ik lehçelerde farkl, anlamlar kazand, ,n, ifade etmi tir. Özkan; konuyla ilgili tespit etti i önemli kelimeleri Kazak, K,rg,z, Tatar, Ba kurt, K,r,m Tatar, Türkmen, Uygur, Özbek, Hakas, Altay, Tuva gibi bir çok Türk lehçesini içine alacak ekilde, genel bir çal, mayla incelemi tir (Özkan, 1996: 883-889).

Mustafa U urluœunun ökelime e de erli iö (lexikalische äquivalenz) üzerinde kapsaml, çal, malar, bulunmaktad,r. U urlu kelime e de erli ini öiki ayr, lehçede bulunan kelimelerin birbirlerine -kavram alan,ø (wortfeld) bak,m,ndan denk olma durumuö

şöyle göre kelime e de erli i; kaynak anla ma birli indeki bir kelimenin kavram alan,n,n, hedef anla ma birli indeki bir kelimenin kavram alan,yla öe de erö veya ödenk olmaö durumu; ba ka bir deyi le örtü mesidir (U urlu, 2004: 29-31).

U urlu, kelime e de erli ini ötam e de erlikö ve ökabul edilebilir e de erlikö olmak üzere iki bölümde inceler:

1. Tam e de erlik: Kaynak anla ma birli inde bir kelimenin bütünüyle, yani ses, düz anlam, ça r, ,m, metin türüne uygunluk, kullan,m ekli vb. yönlerden hedef anla ma birli inde bir e de erinin (formale, denotative, konnotative, textnormative, pragmatische usw. Äquivalenz) olmas,d,r. Buna göre iki ayr, anla ma birli inde sözlükteki anlamlar, ayn, olan iki kelimenin, bahsedilen yönlerden tamamen örtü mesi s,k rastlanan bir durum de ildir. ki yabanc, dili birbirine çevirirken kar ,la ,lan en önemli zorlu un bu oldu unu belirten U urlu, iki dilin ögerçektenö birbirine çevrilemeyece i fikrinin do rulu unu vurgular.

2. Kabul edilebilir e de erlik: Kaynak anla ma birli inde bir kelimenin hedef anla ma birli inde bir kelimeye düz anlam,; metin ba lam,nda kullan,l, ,, yaratt, , etki vb. yönlerden benzer olmas,d,r. Buna göre hedef anla ma birli inde seçilen kabul edilebilir e de er kelime, ça r, ,m vb. bak,m,lardan kaynak anla ma birli indekine ne kadar benzer olursa aktarma veya tercüme o kadar ba ar,l, olur (U urlu, 2004: 31).

Türk lehçeleri aras,ndaki e de er kelimeler U urlu taraf,ndan üçe ayr,lmaktad,r:

1. Kaynak lehçedeki bir kelimeye hedef lehçedeki bir kelime e de er olabilir. Bu, bire bir e de erliktir. Bu durum U urlu taraf,ndan yine üç bölümde incelenir: **a.** Lehçeler aras,nda ses, anlam vb. yönlerden e de er olan kelimelerin az bir bölümü her bir Türk lehçesinde ayn,d,r. Bir çok Türk lehçesinde ses bak,m,ndan ayn, olan ancak kavram, ça r, ,m, kullan,m s,kl, , bak,m,ndan tam olarak de il de kabul edilebilir bir örtü me görülen öatö kelimesi böyledir. **b.** E de er kelimelerin bir ço unda ayn, kaynaktan gelmi olmalar,na ra men ses de i meleri söz konusudur. öBe ö kelimesi Türk lehçelerinde öbe , bi , bes, bee , bä vb.ö ses de i iklikleriyle kar ,m,za ç,kmaktad,r. **c.** Ses ve yap, bak,m,ndan birbiriyle ilgisi olmayan, ayr, kaynaklardan gelen kelimeler de e de er olabilir. TTönde ösincapö kelimesinin Kazak Türkçesinde ötiyinö ve K,rg,z Türkçesinde öt,y,nö kelimeleri e de eridir. Bu kelime Kazakçada ökuru ö kar ,l, ,ndaki para birimini de göstermektedir.

neye hedef lehçedeki birden fazla kelime e de er olabilir. Bu bire çok e de eridir: **a.** Kaynak lehçedeki bir kelimenin ses ve yap, yönünde ayn, olan veya lehçeler aras,ndaki düzenli ses denklilikleriyle ayn, kaynaktan geldi i bilinen ekli, hedef lehçede olabilir. Fakat kelimelerin kavram alanlar, birbiriyle az bir oranda örtü ebilir. U urluöya göre bu örtü me 1. maddedeki kabul edilebilir bir örtü me de ildir. Birebir e de er görünen ancak kavram alanlar, bak,m,ndan az bir oranda örtü en bu kelimeler öyar,m yalanc, e de er kelimelerö olarak isimlendirilmektedir. Buna göre Kazak, K,rg,z, Özbek Türkçelerindeki ökolö kelimesinin kavram alan,n, Türkiye Türkçesindeki ökol + elö kelimelerinin kavram alanlar, birlikte örtmektedir. **b.** Ses ve yap, bak,m,ndan birbiriyle ilgisi olmayan ve ayr, kaynaktan gelen kelimeler aras,nda da bire çok e de erlik olabilmektedir. U urluönun burada verdi i örnekler aras,nda bulunan Türkiye Türkçesindeki ödlön-ö fiili; K,rg,z Türkçesinde öaylan-ö (bir eyin etraf,nda dön-), ökayt-ö (geri dön-) ve öbur,l-ö (bir yere dön-) ekinde üç farkl, kelimeyle örtülmektedir. Burada bir üç e de erlik mevcuttur.

3. Kaynak lehçedeki bir kelimeye hedef lehçedeki hiçbir kelime e de er olmayabilir. Buna bire hiç e de erlik diyen U urlu, bu kelimelerin kaynak lehçeyi konu an toplulu un kendi kültürüne has kelimeler oldu unu belirterek, Kazak Türkçesinde kullan,l,p Türkiye Türkçesinde e de eri olmayan ödomb,raö kelimesini bunlar aras,nda gösterir (U urlu, 2004: 31-35).

U urlu, yalanc, e de erler sorununu Kazak Türkçesiyle yaz,lm, öAbay Yoluö roman,nda (U urlu, 2000: 59-80) ve K,rg,z Türkçesiyle yaz,lm, öCamiylaö roman,nda da ele alm, t,r (U urlu, 2002: 389-401).

U urlu ayr,ca Türk lehçelerinin birbirine aktar,lmas,nda yalanc, e de erlerin yer ald, , valenz sözlüklerinin önemi üzerinde durmu tur (U urlu, 2001).

Bu konu kelime baz,nda incelenebildi i gibi yap, e de erli i ad, alt,nda ek baz,nda da ele al,nmaktad,r (Karado an, 2004: 1591-1604).

Yalanc, e de erler Eski Türk lehçelerinde de bulunmaktad,r: öÜz-ö fiili Eski Türkçede ök,r-, kes-ö anlam,ndad,r (OA, 120). Eski Anadolu Türkçesinde ök,r-ö (I kname 1739, 5303), ökes-ö (Salâtinname, 98), ökopar-ö (Dede Korkut, Ergin, 275-6) anlamlar,na gelirken, bugünkü TT yaz, dilinde kelime anlam de i mesine u ram, t,r. öÜzüntü ver-ö anlam,na gelen kelimedede temel anlam kaybolmaya ba layarak, deyim aktarmas,na dayanan yan anlam güçlenmi tir. Bir insan,n kederlenmesi, bir eyin ona bir dü ünçe, tasalanma konusu olmas,n,; bir e yan,n kesilmesi, k,r,lmas,, a ,nd,r,lmas,na benzeten bir

Sızın av,ıaa Bulatukov yatg,z tuv,l eken (AMS, 131)

(Sizin köyde Bulatukov yaln,z de il galiba.)

BAY : Zengin (NRS, 66) -BAY (TT) ó BAY (ET) : Zengin adam; kad,n,n kocas,
(EDPTC, 384)

Kull,k etip, av,l baylar,nnan bir zat tabarman dep senmege bolayak tuv,l edi (A, 4).

(Çal, ,p, köy zenginlerinden bir ey bulurum diye ümit etmek olmayacaktır.)

BAYAGI : Demin, biraz önceki (NRS, 74) - BAYA I (Basit, adi) (TT) ó BAYAKI
(ET): Önceki, eski, sab,k (EDPTC, 385)

Kim söyleyek ti, teziñiz, degen bayag, av,l bas ,s,n,ñ davaz, buzd, t,rs-t,n,kl,kt, (AMS,
131).

(Kim konu acak, acele edinö diye biraz önceki köy a as,n,n sesi bozdu sessizli i.)

BAS : lk (NRS, 71) ó BA (TT) - BA (ET): Ba (DLTD, 72)

Sos., bas dep karagan da kat, bol,p körinetagan ädem, balalard, bek süyetagan edi (A,
13).

(lk bak,ld, ,nda sert gibi olan bu adam, çocuklar, çok sevmekteydi.)

BAV : Kemer (NRS, 64) óBA (TT) ó BAG (ET): Ba , dü üm, ba lanacak ip (DLTD,
59)

Oñ yan,nda óyalañbas, yeñil kaptal kiygen, beline kay,stan bolsa yarayd,, bav tüyilgen
eki ayag,nda kaykalagan kön ar,g, bolgan óyas ädem külemsirep tur, (ÜB, 19).

(Sa taraf,nda ba , aç,k, hafif kaftan giymi , beline -kay, tan ise iyi-; kemer ba lanm, ,
iki aya ,nda e ilmi deri çar, , olan genç bir adam gülümsemekte.)

BELG L : Belli, aç,k ol-, bilin- (NRS, 76) ó BELGEL (TT) ó BELGÜLÜG (ET): Aç,k,
anla ,l,r, anlaml, (EDPTC, 341)

Bular ya agan av,llar savlay Rossiyaga belgili bold,lar (AMS, 131).

(Bunlar,n ya ad, , köyler bütün Rusyaada biliniyor.)

(AMS, 131).

(*Yukar,dan verilen emir belli.)*

BET : Taraf (NRS, 79) -BET (BEN Z) (TT) ó B T (ET): Bet, beniz, yüz (EUTS, 30)

Malek t,n,s,n terennen al,p kürsindi em ul,n kald,r,p, pe betke tayd, (A, 14).

(Malek nefesini derin derin alarak solukland, ve o lunu b,rakarak soba taraf,na kayd,.)

B RER : Baz, (NRS, 82) ó B RER (TT) ó B RER (ET): Birer (EUTS, 29)

Küyzdiñ birer yerlerinde karago k,l-karago k,l taplar bol,p kögenlikler körinedi (A, 14).

(Hal,n,n baz, yerlerinde koyu koyu izler gibi çakal eri i a açlar, görünüyordu.)

B R K- : Bir araya gel-, toplan- (NRS, 82) ó B R K- (TT) ó B R K- (ET): Bir araya gel-, bir ol- (EDPTC, 363)

Mecit, kaslar,n,n birikken yerine t,rt,klar y,y,p, birerde kabaklar,n tüye edi, birerde kabaklar,n a ,p oyl, ,rayl, bol,p bas,n aykay edi (A, 12).

(Mecit ka lar,n,n bir araya geldi i yeri k,r, t,r,p, ka lar,n, bazen çatarak, bazen de açarak dü ünceli bir ekilde ba ,n, sall,yordu.)

B T K² : K,s,k (NT) ó B T K (TT) ó BÜT- (ET): Bit-, sona er-, tamaml- (EUTS, 38)

Kök tüsin köpten beri yoy,p kut,lgan az-maz bitik közleri, tumanlaskan al,stay bol,p, endi küñürt ediler (A, 3).

(Mavi rengini çoktan kaybetmi , biraz k,s,k gözleri, dumanla an uzaklar gibi olup, imdi donuktular.)

BOL- : i- (NRS, 84) OL- (TT) ó BOL- (ET): Ol- (EDPTC, 331)

Yas,nda Malek i ken suv, tamag,nnan köringen, köplerdiñ nazar,n algan, ärüv degende ärüv bolgan (A, 9).

(Gençli inde içti i su dama ,ndan görünmü , ço onun bak, lar,n, çekmi , güzel mi güzelmi .)

² NRS'nin küçük bir sözlük olması, sebebiyle bu kelime sözlükte bulunamam, t.r. öBitikö sözlükte olmayan, ancak edebî dilde kullanılan bir kelimedir.

, bermegen künleri köp bolad. (A, 4).

(Verat inaense vattani Azız, vërmedi i günler çoktur.)

B Y K : Yüksek (NRS, 80) ó BÜYÜK (TT) ó BEDÜK (ET): Büyük, iri (EDPTC, 302)

í ayag,ndag, etikleri y,lt,rgan kisi ayaklar,n tizden al,p, biriniñ üstine birin sal,p, aykast,r,p, oñayl, biyik olt,rada molpay,p olt,rgan (ÜB, 19).

(í aya ,ndaki ayakkab,lar, parlayan bir ki i ayaklar,n, kald,r,p, bacak bacak üstüne atarak yüksek iskemleye rahatça oturmu .)

BOSAT- : B,rak- (NRS, 85)- BO ALT- (TT) ó BO AT- (ET): Bo alt-; çöz-, çözü-, b,rak,l- (DLTD, 104)

Kollar,nnan Ays,luvd,ñ örme a lar,n bosat,p, predsedatel aykal,p turgan erkektiñ kökiregine kü li tüydi, a uvdan sakavs,rap tez-tez söyledi (BT, 31).

(Ays,luvñ örgü saç,n, elinden b,rak,nca, ba kan sallanmakta olan erke in gö süne güçlü bir ekilde vurdu, hiddetten kekeleyerek h,zl, h,zl, konu tu:)

BURIL- : Dön-, yönel- (NRS, 90) ó BURUL- (TT) ó BUR-/BÜR- (ET): Bük-, burk- (EDPTC, 355)

Soñ balalar betke bur,l,p, bir zat aytk,s, kelgen ädemdey bol,p, bularga ündemey karad,, ama bir zat ta aytpay, kayg, seklenip bas,n aykad, da, kalt,ray ketken yürisi oram betke yol al,p yönedi (A, 6).

(Sonra çocuklara do ru döndü, bir ey söylemek ister gibi, onlara ses ç,karmadan bakt,, ama hiçbir ey söylemeden kayg,yla ba ,n, sallad,, titrek bir yürüyü le sokak taraf,na do ru yöneldi.)

BURIN : Eski (NRS, 90) ó BURUN (TT) ó BURUN (ET): Burun, öne do ru ç,k,nt, yapan yer; önce (DLTD, 118)

Arslanbek bur,nnan kalgan kárt y,y,latagan fotoalbomd, kol,na al,p, sargay,p baslagan ädem süvretlerine karap baslad, (ÜB, 19).

(Arslanbek eskiden kalan foto raflar,n topland, , albümü eline al,p, sararmaya ba layan insan yüzlerine bakmaya ba lad,.)

BUTAK : Dal (NRS, 91) - BUDAK (TT) ó BUTAK (ET): Budak, dal (DLTD, 120)

uv,taap, butaklar,n may,st,r,p, yap,raklar,n yay,st,r,p, õAysehan keldi, suvgarmaga bizge yang,r ãkeldiõ dep, aktar,l,p akkan Koban suvd,ñ dav,s,na ecüvlep, yelmen birge esediler terekler (ÜB, 15).

(Gürültüyle dallar,n, e ip, yapraklar,n, yay,p õAysehan geldi sulamaya, bize ya mur getirdi.õ diye dönerek akan Kuban suyunun sesine melodiyle kat,l,p yel ile birlikte esiyorlar a açlar.)

BUTAKLANDIR- : Duman, üfle- (NRS, 91) ó BUDAKLANDIR- (TT) ó BUTAKLAN- (ET): Budaklan-, tomurcuklan-, kollara ay,r- (DLTD, 120)

Arslanbek, tütinin budakland,r,p, albomd, bas,nnan ayag,na deri te kerip ,kt, (ÜB, 20). (Arslanbek, duman, üfle,yip, albümü ba ,ndan sonuna kadar iyice inceledi.)

ES K : Kap, (NRS, 440) ó E K (TT) ó E K (ET): E ik (DLTD, 260)

Bolgan ü in, Aytek av,z,n a ar-a pas bol,p, bayag, esik yana bir z,yk,ldad, em t,sta Mecit körindi (A, 6).

(Ama, Aytek a z,n, açar açmaz, deminki kap, tekrar g,c,rdad, ve d, ar,da Mecit göründü.)

SLE- : Çal, - (NRS, 120)ó LE- (TT) ó LE- (ET): Çal, -, yap- (EDPTC, 262)

-K,rda islese hat,n,ñ meni men yüriseyek (BT, 31)í (-Tarlada çal, ,rsa, han,m,n benim yan,mda olacak.)

- : Ye- (NRS, 122) ó Ç- (TT) ó Ç- (ET): ç-, em- (19)

í as i pege em kiyim kiymege kerek ediler (A, 4). (í yemek yemeli ve giysi giymeliydiler.)

ZLE- : Ara- (NRS, 117) ó ZLE- (TT) ó ZDE- (ET): Ara-, um- (EDPTC, 282)

Aksam man ekinlidiñ aras,nda, tuvar,l,p tüsken tuvardan ka kan s,y,rday, y,lk,dan tay,n izlegen baytalday, yab,skak buzav,na em ek süitin i irmege talp,ngan araday, Kartke üv av,l,n, ah,r,s, kaplap ald,, buzavlan,p yüklengen, yang,rd, kara bul,t (ÜB, 15).

ko umu çözümlüp davardan kaçan s, ,r gibi, tay,n, arayan
k,srak gibi, yap, kan buza ,ya meme sütünü içirmek için öne at,lan manda gibi,
Kartke üv köyünü, sonunda tamamen kaplad,, gibi gibi büyüdü, ya murlu kara bulut.)

Sor- (NRS, 117)

Mennen ne habar izleysiñiz di (AMS, 126)?

(Benden ne haberi soruyorsunuz?)

KABAK : Göz ile ka ,n aras, (NRS, 130) ó KABAK (TT) ó KABAK (ET): Küçük kap,
su kaba ,, kabak bitkisi (EDPTC, 582)

-Ma,- dedi Mecit tüyilgen kabaklar,n biraz a a berip (A, 11).

(õHeyö dedi Mecit çat,k ka lar,n, biraz aç,p. õGiy.ö)

KAK- : Kirpiklerini aç,p kapa- (NRS, 133) ó KAK- (TT) ó KAK- (ET): Çarp-, vur-,
darbe indir-; hafifçe vur-, kap,y, vur- (EDPTC, 609)

Tars,ldap, kök yar,ld,, ay,nd,r,k kat,-kat, yark,rap õAysehann,ñö kirpiklerin kakt,rd,

közlerinnen t,malak tam ,k t,g,rt,p yerge süziltti em yamg,r yav,p baslad, (ÜB, 18).
(Gürültüyle gök yar,ld,, im ek sertçe çakt,, õAysehanö kirpiklerini aç,p kapatt,
gözlerinden yuvarlak damlalar b,rakt,, onlar yere do ru süzüldü ve ya mur ya maya
ba lad,.)

Vur- (NRS, 133)

Son, ayt,p, Aziz tizgindi kakt, da, ök eleri men att,ñ kab,rgalar,n türtti em at yulk,n,p

kozgald, (A, 5).
(Bunu söyleyip, Aziz dizgini yurdu, ökçeleri ile at,n kaburgalar,na dürttü ve at
çimdiklenip hareket etti.)

KALDIR- : B,rak- (NRS, 141) - KALDIR- (TT) ó KAL- (ET): Kal-, b,rak- (DLTD, 253)

Malek t,n,s,n terennen al,p kürsindi em ul,n kald,r,p, pe betke tayd, (A, 14).

(Malek nefesini derin derin alarak solukland, ve o lunu b,rakarak soba taraf,na kayd,.)

KARA : Halk (NRS, 147) ó KARA (TT) - KARA (ET): Siyah renk; halk (EDPTC, 643)

Bu ke e men tüs kördim,

Bu gece ben dü gördüm,

Aık,m,nnan aıı,n tuyme uzııııı,

Ald,ma kara³ halk,m tızılíp,

Azbar,mn,ñ i inde

Arak,, ballar i ilíp,

Eñsiz köylek pi ilíp. (NÜ, 150)

Acayıp bir i gördüm.

Bo az,mdan alt,n dü mem kopup

Öniüm s,ra halk,m dizilíp

Akl,m,n içinde

çki, ballar içildi,

Ensiz gömlek biçildi.

KART : htıyar (NRS, 151) ó KART (TT) ó KART (ET): htıyar (EDPTC, 647)

Kartt,ñ yavab, bayd,ñ kiyevine yaramad, em ol sözün türlendirip (A, 5):

(htıyar,n cevab, zenginın damad,n,n ho una gitmedi ve o sözünü de i tirip:)

KAYTAR- : Ver- (cevap) (NRS, 139) ó KAYTAR- (TT) ó KAYTAR- (ET): Döndür-,
çevir- (DLTD, 286)

Mecit pi esiniñ sözine yavap kaytarmad. (A, 12).

(Mecit, han,m,n,n sözüne cevap vermedi.)

KE - : Affet- (NRS, 165) ó GEÇ- (TT) ó KEÇ- (ET): Geç-; geç kal- EDPTC, 693)

Ul,mn,ñ sizge yetken yamanl,g, bar bolsa, alla man tileymen, ke iñiz (AMS, 132).

(O lumun size yaptı, , bir kötülük varsa, Allah r,zas, için size yalvar,yorum, affedin.)

KILIKSIZ : Yaramaz (NRS, 200) - KILIKSIZ (TT) ó KILIK (ET): Davran, , karakter,
huy, tav,r (EDPTC, 620)

Arslanbek balad,ñ k,l,ks,zlanatagan,na zav,klan,p (ÜB, 16):

(Arslanbek, çocu un yaramazl, .ndan zevk al,p:)

KIS- : K,st,r-, kö eye s,k, t,r- (NRS, 203) ó KIS- (TT) ó KIS- (ET): S,k, t,r-, bas,ıç yap-
, k,st,r- (EDPTC, 665)

Elgaytar ö in almaga yuv,r,p edi, ama y,y,lganlar on, k,s,p ,stad,lar (BT, 31).

(Elgaytar öcünü almaya ko mu tu, ama toplananlar onu s,k, t,r,p yakalad,lar.)

³ Burada ökarä ve öhalkö ayn, anlamda iki kelimedir ve bunlar ikileme ekinde kullan,lmaktad,r.

KON- : Yerle -, kurui- (NRS, 172) ó KON- (TT) ó KON- (ET): Kon-, yerle -, gece konakla- (EDPTC, 632)

*Kobann,ñ arg, yagas,nda kongan Bölme et deytagan stanitsadan bir az bas,l,na berip ,kkan, üzilinmey esitilinetegan bir yumsak gürildev keletagan edi (A, 10).
(Kubanø,n öteki yakas,na kurulmu Bölme et isimli köyden, biraz duran, biraz gelen, kesik kesik duyulan, hafif bir güriültü gelmekteydi.)*

KOS- : Ekle-, kat-(NRS, 175) ó KO - (TT) ó KO - (ET): Birle tir-, ba la-, hayvanlara ko um tak,m, vur- (EDPTC, 670)

*Farida söz kospad, (ÜB, 18).
[Farida bir ey demedi (art,k bir söz eklemedi)]*

KOL : El (NRS, 169) ó KOL (TT) ó KOL (ET): Kol, el ile omuz aras,ndaki k,s,m (EDPTC, 614)

*"Ne töleyegin soramaga kerek edi", -dep oyland, Mecit, oñ kol,n,ñ ayas, man av,z,n sürte berip (A, 5).
(øNe ödeyce ini sormal,yd,,ö diye dü ündü Mecit, sa elinin ayas, ile a z,n, silerek.)*

KOY- : B,rak- (NRS, 175) ó KOY- (TT) ó KOD- (ET): Yere koy-, vazgeç-, b,rak- (EDPTC, 595)

*Koya ta sos, sen, bolayak-bolmayak zatt, söylep terbeme (ÜB, 16).
(B,rak unu, olmayacak eyi söylemeye devam etme.)*

KUV- : Takip et-, kovala- (NRS, 184) ó KOV- (TT) ó KOV- (ET): Kovala-, takip et-, izle-, pe ine dü -, bask, yap-, zorla- (EDPTC, 580)

*On, esitkeni men, k,skayakl, ap,lap ketti, tap art,nnan añ , iytler kuvganday bol,p (AMS, 128).
(Onu i itir i itmez kad,n ko arak gitti, sanki arkas,ndan av köpekleri koval,yormu gibi.)*

KÖTER- : Kald,r- (NRS, 182) - GÖTÜR- (TT) ó KÖTÜR- (ET): Götür-, yükle-, kald,r- (EUTS, 79)

Biraden bir seskemip, son y,y,r,l,p, eki kol,n yay,p, tap balas,n yerden köterip alganday, ol ku aklan,p, tolgat,p baslad, (ÜB, 17).

(Birdenbire korktu, sonra iki büklüm olup iki elini uzat,p, sanki çocu unu yerden kald,r,r gibi kucaklay,p, do um sanc,s, çekmeye ba lad,..)

KÖTER L- : Kald,r,l- (NRS, 182) ó GÖTÜRÜL- (TT) ó KÖTÜRÜL- (ET): Götürül- (EUTS, 79)

Köterilip kökten, kü lenip kuvgan yamg,rd,, öksüz binen s,rttan, soñ ayland,r,p künbatardan y,l,st,r,p äkelgen bul,t,n Aysehan degen ömirinde belgili, nogayd, süyindirgen, nogayd, seskendirgen yel Kartke üvdiñ töbesine yetti (ÜB, 15).

[Gökten kalk,p (kald,r,l,p) güçlenerek, kovdu u ya muru, öksüz ile s,rttan, sonra çevirip bat,dan toplay,p getiren bulutun, Aysehan isimli, çok bilinen, Nogayø hem sevindiren, hem korkutan rüzgâr,, Kartke üvâin tepesine ula t,.]

Yüksel- (NRS, 182)

-Eger tav betlerde de sos,nday bol,p yava bolsa, suv köterileyek bolar, diya (ÜB, 19)?

[-E er da taraflar,na böyle ya sa, sel gelir (su yükselir) de il mi?]

KULLIK : , çal, ma (NRS, 186) ó KULLUK (TT) ó KULLIG (ET): Hizmetçi, esir sahibi (EUTS, 123)

Kull,g,mnan ,garganlar, kol,mda bala (AMS, 127)í

(imden ç,kard,lar. Elimde çocuk...)

KÜN : Güne (NRS, 193) ó GÜN (TT) ó KÜN (ET): Güne ; gün; güney; zaman (EUTS, 82)

Kün yah , k,zd,ratagan edi (A, 10).

(Güne iyi ,s,tmaktayd,..)

KÜT-⁴ : Bekle- ó GÜT- (TT) ó KÜT- (ET): Güt-; bak-, itina göster-, özen ver- (EUTS, 83)

⁴ öKüt-ö sözlükte olmayan, ancak edebî dilde kullan,lan bir kelimedir.

l,p, tonalğan kara butaklar, tereyip, keleyek suv,klar, kütip
yel ast,nda kalt,rap turgan yağ,z terekke usaytagan edi (A, 7).

(Asantay güziün yapraklar,n, dökmü , gelecek so uklar, bekleyen, rüzgâr alt,nda
titremekte olan yaln,z bir a aca benziyordu.)

Yañ, tuvayak yuld,zd, sag,n, pan küte edi. (SY, 11)

(Yeni do acak y,ld,z, özlem ile bekliyordu.)

M N- : Ç,k- (NRS, 224) ó B N- (TT) ó MÜN- (ET): Bin- (DLTD, 416)

Cumay töbege minip, tamam kar ,ga kustay, yan-yakka te kerivli karad, (AMS, 126).

(Cumay tepeye ç,k,p, tam kar ,y, ve etraf, dikkatlice inceledi.)

OY : Dü ünçe (NRS, 241) - OY (TT) ó ÖG (ET): Dü ünçe, ak,l, zeka (EDPTC, 99)

Nege mut,lad, eken?ö-degen oylar t,n, land,rd,lar on, (ÜB, 20).

(Niye unutuldu acaba?ö eklinde dü ünceler onu yat, t,rd,.)

SAGIN- : Dü ün-, iste- (NRS, 282) ó SAKIN- (TT) ó SAKIN- (ET): Dü ün-, istek duy-,
özle-, endi elen- (EDPTC, 812)

Ädemler bolsa, ol yamanl,k sag,nad, dep añlap, a ,k terezelerin, kapaklar,n as,g,sl,
yab,p, yürekti s,zlatkan sol sestı esitkileri kelmeydiler (KAP, 132).

(nsanlar ise bunu ðo kötülük dü ünüyörö diye anlay,p, aç,k pencerelerin kapaklar,n,
çabucak kapat,p, yüre i s,zlatan o sesi i itmek istemiyorlard,.)

Özle- (NRS, 282)

Sol künlerde Acı togaydag, üdemler yav,nd, sag,n,p, kevip barayat,rgan dun,yad,
körüp alladan yav,n tiley ediler (SY, 68).

(O günlerde Acı Togay'daki insanlar ya muru özleyip, kuruyup gitmekte olan
dünyay, görüp Allah'tan ya mur istiyorlard,.)

Olar kökten karap togayl,g,n sag,n,p tur,lar (SY, 12).

(Onlar gökten bak,p çay,r, özlemekteler.)

SAKLAN- : Korun- (NRS, 284) ó SAKLAN- (TT) ó SAKLA- (ET): Kору-, dikkat et-
(EDPTC, 810)

Zaman, yetpey kartay,p ketken, ama yas zaman,n,ñ ürüvligi saklan,p kalgan yüzine av,r kayg,d,ñ köletkesi töselgen edi (A, 8).

(Zaman,ndan önce ya lanm, , ama gençli indeki güzelli inin korundu u yüzüne a ,r bir üzüntü gölgesi dü mü tü.)

SAL- : Yerle tir-, koy-, kur- (NRS, 286) - SAL- (TT) ó SAL- (ET): At-; bir eyle i aret et-; gönder-; götür-; toplamak (DLTD, 485)

í ayag,ndag, etikleri y,lt,rgan kisi ayaklar,n tizden al,p, biriniñ üstine birin sal,p, aykast,r,p, oñayl, biyik olt,rada molpay,p olt,rgan (ÜB, 19).

[í aya ,ndaki ayakkab,lar, parlayan bir ki i ayaklar,n, kald,r,p, bacak bacak üstüne atarak (bir baca ,n, di erinin üstüne koyarak) yüksek iskemleye rahatça oturmu .]

A on,ñ ald,nda ol Bay oraga pe sal,p, üyge eki öndert ak a ükeldi (A, 4).

(Fakat ondan önce o Bayçora'ya soba kurup, eve iki öndert⁵ para getirdi.)

Yap- (NRS, 286)

Balalar ötpék sal,n,p bitüvge uyanad,lar (BÄ, 30).

(Çocuklar ekme in yap,l,p bitirilmesine do ru uyan,rlar.)

SOK- : Vur- (NRS, 300) ó SOK- (TT) ó SUK- (ET): çine sok-, sapla-; çarp-, tekrar tekrar vur- (EDPTC, 805)

K,y aytpa yol,ñd,, Abdul,-dep uz,n tayag, man yerdi sokt, (AMS, 130).

(Çarp,tma yolunu Abdulö diye uzun de ne i ile yere vurdu.)

Vur, dü - (NRS, 300)

Ay,nd,r,k yark,rayd, da. Yas,nok soksa a (ÜB, 19)?

(im ek çak,yordu ya. Ya y,ld,r,m da dü erse.)

Vur- çarp- (NRS, 300)

Sol säatley yar,l,l,ktan ömiri kesilip yürgen Mecittiñ yüregi külp-külp etip sog,p, oy,nda bir senim tuvd, (A, 5).

(O saat fakirlikten ömrü kesilen Mecit'in yüre i güp güp ederek vurup, içine bir ümit do du.)

⁵ öndert: Eski bir para birimi.

SON : Sonra (NRS, 305) ó SON (TT) ó SOÑ (ET): Bir eyin sonu, arkas,; sonra, sonraki
EDPTC, 832)

On,ñ yüregi al,n,p ketip, kuan, ka told,, soñ pi esiniñ äli esine tüsip m,dahland, (ÜB, 16).

(Yüre i sevinçle doldu, sonra han,m,n,n hâli akl,na gelip hüznlendi.)

SÜRT- : Sil- (NRS, 316) ó SÜRT- (TT) ó SÜRT- (ET): Sürt-, ovala- (EDPTC, 846)

*"Ne töleyegin soramaga kerek edi", -dep oyland, Mecit, oñ kol,n,ñ ayas, man av,z,n sürte
berip (A, 5).*

(õNe ödeyece ini sormal,yd,,ö diye dü ündü Mecit, sa elinin ayas, ile a z,n, silerek.)

ÖL : Arazi, düz alan, arazi (NRS, 416) - ÇÖL (TT)

*í Yilin ik pen Kobann,ñ köbisin kanal man öller⁶ betke yibergenlertte,- dep, Arslanbek
televizordan teldi yulk,p ald, da, baska pe ke tütin i pege ,kt, (ÜB, 19).*

*(õí Yilin ik ile Kubanøn ço unu kanalla tarlalar taraf,na göndermi ler yaö diyerek
Arslanbek televizyonun,fi ini çekti ve ba ka odaya sigara içmeye gitti.)*

TAGI : Daha ó (NRS, 325) DAH (TT) ó TAKI (ET): (Cümle ba ,nda) ve, ayn, zamanda
(EDPTC, 466)

*Mecittiñ kart yüregi tag, da bek külpiledi, közleri külemsirey berip, yüzi de az-maz
yark,rap ketti (A, 5).*

(Mecit'in ihtiyar yüre i daha da çok titredi, gözleri gülümseyip, yüzü de biraz parlad,..)

Yine (NRS, 325)

Aytek, on,ñ teni tag, da bir zatlar kosayak bolar dep ümit etip, ündemey bard, (A, 7).

(Aytek, arkada , yine bir eyler ekler diye ümitlenerek ses ç,karmadan gitti.)

TAL- : Yorul- (NRS, 330) - DAL- (TT) ó TAL- (ET): Güç kaybet-, bilincini kaybet-,
bay,l- (EDPTC, 490)

⁶ Yilin ik ve Kuban nehirlerinin oldu u bölge çok verimli arazilerle kapl,d,r ve bu bölgede gerçek anlamda bir çöl yoktur.

iv,p olt,rgannan, el i inde ar,p-tal,p⁷ yürgen bürinnen de
art,k (B1, 30).

(Evde sarar,p, kalp hastas, olup oturmaktansa, el içinde yorulmak hepsinden iyi.)

TALAS- : Çarpmak (yüre i) (NRS, 329) ó DALA - (TT) ó TALA - (ET): Dala -,
vuru -, kavga et-, itiraz et- (EUTS, 145)

Aytektiñ yüregi talasa edi (A, 6):

(Aytekân yüre i çarp,yordu.)

TAMAK: Bo az, boynun ön taraf,, çenenin alt, (NRS, 330) - DAMAK (TT)- TAMGAK
(ET): Bo az, damak (EDPTC, 505)

Att,ñ ayaklar, ast,nnan at,l,p ,kkan ag,lc,r añ kartt,ñ közin kaplap, tamag,na kirdi de,
yötkirtti (A, 5).

(At,n ayaklar, alt,ndan ç,kan beyaz,ms, toz, ihtiyar,n gözlerini kaplay,p bo az,na kaçt, ve
öksürttü.)

TAP- : Bul- (NRS, 324) ó TAP- (TT) ó TAP- (ET): Bul- (EDPTC, 435)

Kull,k etip, av,l baylar,nnan bir zat tabarman dep senmege bolayak tuv,l edi (A, 4).

(Çal, ,p, köy zenginlerinden bir ey bulurum diye ümit etmek olmayacakt,..)

Do ur- (NRS, 324)

Zaman, k,z bolatagan,nnan ozgan, eger ul tapsam ne eter ediñ (ÜB, 17)?

(Zaman,, k,z olacak zaman, geçmi , e er bir o lan do urursam ne yapard,n?)

TART- : ç- (sigara) (NRS, 337) ó TART- (TT) ó TART- (ET): Çek-, a ,rl, ,n, ölç-
(EDPTC, 534)

Bas,ndag, tav tas,nday bol,p bas,p turgan av,r oylard, tütiniñ kü i men a paga
al,skan kisidey, Mecit öpkesine ald,r,p äyt dep tütün tarta edi (A, 12).

(Ba ,n, da ,n ta lar, gibi basan a ,r dü ünceleri sigaran,n gücüyle da ,tmaya çal, an
biri gibi, Mecit öfkeyle sald,r,p dhüpo diye sigara ıciyordu.)

⁷ Tal- fiili NTında ar,- ile birlikte kullan,lmaktad,r. Her iki fiil ayn, anlamdad,r.

Bu as,kpav esıktı ozine ıart,p yaptı, (A, 6)

(Bu acele etmeden kap,y, kendine do ru çekip kapatt,..)

TASLA- : B,rak- (NRS, 338) ó TA LA- (TT) ó TA LA- (ET): D, a ç,kar-, gönder-, at- (EDPTC, 564)

-Kel suvga tüseyek!- dedi Asantay em sol satley teri sas,p kalgan üyken teri börkin domp ettirip yerge taslap, birin i bol,p e inip baslad, (A, 8).

(öGel suya girelim!ö dedi Asantay, imdi ter kokan büyük deri börkünü öpatö diye yere b,rakt., ilk önce o soyunmaya ba lad,..)

TAYAK : De nek (NRS, 340) ó DAYAK (TT) ó TAYAK (ET): Destek, baston (EDPTC, 568)

Siz bilgendi men de bilemen. Oga ne di? Kur, bas,, kuv tayag, (AMS, 127).

(Ben de sizin bildi inizi biliyorum. O da ne? Kuru ba ,, kuru de ne i.)

TEÑ : Arkada (NRS, 345)ó TEN (TT) ó TEÑ (ET): Denk, e it (EDPTC, 511)

-Sen ketpey tur, Aytek, dä, -dedi bu teñine. -Men söle ketermen. Äriivme? (A, 6)

(-Sen gitme Aytek, tamam m,, dedi o arkada ,na. óBen imdi giderim. Olur mu?)

TIS : D, ar, (NRS, 376) ó DI (TT) ó TA (ET): D, ar,, d, ; harici (EDPTC, 556)

Farida eki yaklap a ,lgan tereze tüpte, karaña ke ediñ taza avas,na toyalmay, bas,n t,sk ,gar,p, appa-ak betin erkin esken yelge s,ypat,p, azlan,p tur, (ÜB, 16).

(Farida iki taraftan aç,lan pencerenin dibinde, karanl,k gecenin temiz havas,na doyamay,p, ba ,n, d, ar, ç,karak, bembeyaz yüzünü özgürce esen yele ok at,p, bunun tad,n, ç,karmakta.)

T LE- : Yalvar- (NRS, 351) ó D LE- (TT) ó T LE- (ET): Birinden bir ey iste-, arzu et- (EDPTC, 492)

Ul,mn,ñ sizge yetken yamanl,g, bar bolsa, alla man tileymen, ke iñiz (AMS, 132).

(O lumun size yaptı, , bir kötülük varsa, Allah r,zas, için size yalvar,yorum, affedin.)

ó DOLGUN (TT) ó TOL- (ET): To- fiilin in edilgeni, dolu
oi-, doiu nate gel- (EDPTC, 419)

*Onda da yagad,ñ ap-ak kay,r ak kum,n,ñ i tolk,n, duvlap, keleyatkan birevdiñ
yürisinnen habar berip s,k,rdagan,n ekevi birdey esittiler (TY, 27)
(Orada, sahilin bembeyaz kaygan kumunun dalgas, kudururken, gelen birinin
yürüyü ünü duyurarak g,c,rdad, ,n, ikisi de i itti.)*

TON : Elbise (NRS, 356) ó DON (TT) ó TON (ET): Giysi, elbise (EDPTC, 513)

*Annan-munnan, Bätir k,z, Aysehan, s,b,rtk, ur,p, s,b,rtk, u tan ot u ,r,p, tars,ldap atkan
bul,tlard, bir-birine kar,st,r,p ars,z otl, ay,nd,r,klar, yer yüzine kaplangan karaña tünniñ
tor, ton,n y,rtk, lap al,p, yar,k bere turad, (ÜB, 16).
(Böylece, Batir k,z, Aysehan, de nek vurup, de ne in ucundan ate ç,kar,p, gürleyen
bulutlar, birbirine kar, t,r,nca; ars,z ate li , ,klar, yer yüzünü kaplayan karanl,k gecenin
doru elbisesini y,rt,p, ayd,nlat,yorlar.)*

TÖS : Yamaç, k,r (NRS, 362) ó DÖ (TT) ó TÖ (ET): Dö , gö üs (EDPTC, 558)

*Kostan sol kol bette kubladan kerüvge karap tart,l,p, bir kayg,s,z töselip üyken tös yat,r
(A, 14).
(Çad,r,n sol taraf,nda güneyden geriye do ru pürüzsüz yay,lm, büyük bir yamaç var.)*

TÜS- : n-, gir- (NRS, 372) - DÜ - (TT) ó TÜ - (ET): Yerle -; in-; geri çek-; dü -
(EDPTC, 560)

*-Kel suvga tüseyek!- dedi Asantay em sol satley teri sas,p kalgan üyken teri börkin domp
ettirip yerge taslap, birin i bol,p e inip baslad, (A, 8).
(öGel suya girelim!ö dedi Asantay, imdi ter kokan büyük deri börkini öpatö diye yere
b,rakt,, ilk önce o soyunmaya ba lad,,)*

TÜT N : Duman (NRS, 373) - TÜTÜN (TT) ó TÜTÜN (ET): Duman (EDPTC, 457)

*Arslanbek, tütinin budakland,r,p, albomd, bas,nnan ayag,na deri te kerip ,kt, (ÜB, 20).
(Arslanbek, duman, üfleyip, albümü ba ,ndan sonuna kadar iyice inceledi.)*

Sigara (NRS, 373)

,l,p kalgan fortoçkaga ertip, t,ska att, (ÜB, 20).

(*t du uncesiyle sıgaran,n izmaritini aç,lan bir resimle söndürüp, d, ar, att,.*)

TÜN : Gece (NRS, 370) ó DÜN (TT) ó TÜN (ET): Gece; kuzey (EDPTC, 513)

t yer yüzine kaplangan karaña tünniñ tor, ton,n y,rtk, lap al,p, yar,k bere turad, (ÜB, 16).

(*t yer yüzünü kaplayan karanl,k gecenin doru elbisesini y,rt,p, ayd,nlat,yorlar.*)

UZAK : Uzun (NRS, 379) - UZAK (TT) ó UZAK (ET): Uzun; eski; uzak DLTD, 706)

Erkektiñ äcebine, Ays,luv av,z,n oñ yakka k,ysayt,p külimsiredi em kat, közleri men küyevine uzak karad, (BT, 29).

(*Erke in a ,rmas,na kar ,l,k, Ays,luv a z,n, sa a do ru e erek gülümser gibi yapt, ve sert gözleri ile kocas,na uzun uzun bakt,.*)

ÜNS Z : Sessiz, sedas,z (NRS, 390) ó ÜNSÜZ (TT) ó ÜN (ET): nsan sesi, ses, öhret (EDPTC, 167)

Ak s,patl, ünsizlikke

Kete benim oylar,m (KAP, 131)

(Beyaz yüzlü sessizli e

Gidiyor dü üncelerim.)

ÜZ- : Kes- (NRS, 387) ó ÜZ- (TT) ó ÜZ- (ET): Y,rt-, parçalara ay,r-, kes- (EDPTC, 279)

Tört ay dämelerin üzbey kelip turganlar (AMS, 128).

(*Dört ay ümitlerini kesmeden gelip durdular.*)

ÜZ L- : Kesil-, bit- (NRS, 387) ó ÜZÜL- (TT) ó ÜZÜL- (ET): Kesil- (DLTD, 721)

Togayl,kt,ñ arg, eti suv yagaga yetip üzilip ketedi (A, 14)

(*Çay,r,n öteki ucu su yakas,na ula ,p bitiyordu.*)

YAMANLIK : Kötülük (NRS, 462) - YAMANLIK (TT) ó YAMAN (ET): Kötü, fena (EDPTC, 937)

*Ul,mn,n sizge yetken yamanl,g, bar bolsa, alla man tileymen, ke iñiz (AMS, 132).
(O lumun size yapt, , bir kötülük varsa, Allah r,zas, için size yalvar,yorum, affedin.)*

YAP- : Kapat- (NRS, 452) ó YAP- (TT) ó YAP- (ET): n a et-; kapat-; bir araya getir-;
yap- (EDPTC, 870)

*Bu as,kpay esikti özine tart,p yapt, (A, 6).
(Bu acele etmeden kap,y, kendine do ru çekip kapatt,.)*

YARA- : Ho una git- (NRS, 466) ó YARA- (TT) ó YARA- (ET): Yararlı, ol- (EDPTC, 956)

*Kartt,ñ yavab, bayd,ñ kiyevine yaramad, em ol sözün türlendirip (A, 5):
(htiyar,n cevab, zenginin damad,n,n ho una gitmedi ve o sözlerini de i tirip:)*

YAS : Genç erkek, delikanlı, (NRS, 470) ó YA (TAZE) (TT) ó YAS (ET): Zarar, ziyan
(EDPTC, 973)

*Oñ yan,nda óyalañbas, yeñil kaptal kiygen, beline kay,stan bolsa yarayd,, bav tüyilgen
eki ayag,nda kaykalagan kön ar,g, bolgan óyas üdem külemsirep tur, (ÜB, 19).
(Sa taraf,nda ba , aç,k, hafif kaftan giymi , beline -kay, tan ise iyi-; kemer ba lanm, ,
iki aya ,nda e ilmi deri çar, , olan genç bir adam gülümsemekte.)*

O lan (NRS, 470)
*õE te, yas bolmaga gerek. Olay bolmasa, t,n, ,na yatar ediõ (ÜB, 16).
(te bak, o lan olmal,. Yoksa sessizce yatar,.õ diye dü ündü.)*

YAT (-IR) : Var (NRS, 472) ó YAT(-AR) (TT) ó YAT- (ET): Yat- (EDPTC, 884)

*Kostan sol kol bette kubladan kerüvge karap tart,l,p, bir kayg,s,z töselip üyken tös yat,r
(A, 14).
(Çad,r,n sol taraf,nda güneyden geriye do ru pürüzsüz yay,lm, büyük bir yamaç var.)*

YAY- : Uzat- (NRS, 474) - YAY- (TT) ó YAD- (ET): Yay-, ser-, uzat- (EDPTC, 883)

,p, eki kol,n yay,p, tap balas,n yerden köterip alganday, ol
ku aklan,p, tolgat,p bastad, (ÜB, 17).

((Birdenbire korktu, sonra iki büklüm olup iki elini uzat,p, sanki çocu unu yerden kald,r,r
gibi kucaklay,p, do um sanc,s, çekmeye ba lad,.)

YER : Yurt, memleket (NRS, 106) ó YER (TT) ó YER (ET): Yer, yeryüzü, toprak
(EDPTC, 954)

Onday oñ asl,kt, bizim yerlerden birin i kere alayat,rm,z (ÜB, 18).
(Böyle iyi bir tohumu bizim memlekette ilk defa almaktay,z.)

YET- : De -, dokun-, (yap-) (NRS, 108) ó YET- (Ula -) (TT) ó YET- (ET): Yeti -,
yakala-, ula -; kafi gel- (EDPTC, 884)

Ul,mn,ñ sizge yetken yamanl,g, bar bolsa, alla man tileymen, ke iñiz (AMS, 132).
(O lumun size yapt,_ bir kötülük varsa, Allah r,zas, için size yalvar,yorum, affedin.)

YIY- : Topla-, toplan- (NRS, 130) ó YI - (TT) ó YIG- (ET): Y, -, topla-, bir ey engel
ol-, al,koy- (DLTD, 779)

Arslanbek bur,nnan kalgan kárt y,y,latagan fotoalbomd, kol,na al,p, sargay,p baslagan
ädem süvretlerine karap baslad, (ÜB , 19).
(Arslanbek eskiden kalan foto raflar,n topland,_ , albümü eline al,p, sararmaya ba layan
insan yüzlerine bakmaya ba lad,.)

Topla- (akl,n,) (NRS, 130)

Elgaytar bas dep adalad,, soñ esin y,y,p k,skayakl,d,ñ örmeli kara a ,n kag,p ,slad, (BT,
31).
(Elgaytar önce a ,rd,, sonra akl,n, toplay,p kad,n,n örgü kara aç,n, vurarak tuttu.)

YOL (NT) : Kez (NRS, 124) - YOL (TT) ó YOL (ET): Yol; bir çok defa (EDPTC, 917)

Asantay bu yol da yavap kaytarmad, (A, 7).
(Asantay bu kez de cevap vermedi.)

YUVIR- : Aceyleyle ko - (NRS, 445) ó YO UR- (TT) ó YUV- (ET): Ko - DLTD, 818)

v,p äkelgenin de soramay, bas,na kaplad, da, ayaklar, yer
baspay yuv,r,p uyden ,g,p yonedi (A, 11)
(Keçe borkü babas,n,n nereden bulup ald, ,n, sormadan ba ,na giydi ve ayaklar, yere
basmadan ko arak evden ç,kt.,)

B. BA KA D LLERDEN ALINMA KEL MELER

DURIS : Do ru, yalan olmayan (NRS, 102) ó DÜRÜST (TT) ó DOROST (Fars.) (FTS, 153)

Kimnen men dur,s,n aytpaga iymenemen (BT, 29)?
(Do rusunu söylemek için ben kimden utan,yorum?)

KALA : ehir (NRS, 140) ó KALE (TT) ó QAL:A (Ar.): Kale, hisar (ATS, 726)

Mine men üyken bolganman, kalada ok,yman, köp bilemen, köp ädemlerdi tan,mayman,
özim de älemet ,spay, bolganman (BÄ, 29).
(te ben büyüümü üm, ehirde okuyorum, çok biliyorum, çok insan tan,yorum, kendim de
çok nazik biri olmu um.)

TAMAM : Bütün (NRS, 331) - TAMAM (TT) ó TEMÂM (Ar.): Kemal, tamaml,k,
bütünlük; dolu, tam; ayr., ba ,ms,z (ATS, 91)

On,ñ t,rt,klar s,zg, lagan, ötkir iyekli ar,kay betine tamam takatt, täveskenlik engen edi
(A, 3).
(Onun çizgiler çizilen, sivri çeneli zay,f yüzüne bütün takat,n,n tükenmi li i inmi ti.)

Tam (NRS, 331)

Dcumay töbege minip, tamam kar ,ga kustay, yan-yakka te kerüvli karad, (AMS, 126).
(Cumay tepeye ç,k,p, tam kar ,y, ve etraf, dikkatlice inceledi.)

TAZA : Temiz (NRS, 326) - TAZE (TT) ó TÂZE (Fars.): Yeni, taze (FTS, 78)

-Bilemen, bilemen men kalay seniñ taza ekeniñdi (BT, 31).
(-Biliyorum, biliyorum senin nas,l temiz oldu unu.)

26) - TAZELE- (TT) - TÂZE (Fars.): Yeni, taze (FTS, 78)

*Yaz yamg,r öleniñ añ,n yuvganday, dombra sesi yüregimde ya av kaybirde
tuvd,ratagan a , em ö li oylardan tazalayd. (BÄ, 30).*

*(Yaz ya muru çimenlerin tozunu y,kam, gibi, domb,ra sesi yüre imi hayat,n neresinden
geldi i bilinmeyen ac, ve ölç dolu dü üncelerden temizler.)*

*Sos, arada Mecit köp aydan korgas,nday av,r bolgan bas,n ak,r,n köterdi, tamag,n
tazalap yötkirdi, tütinniñ tüb igin yerge taslad, (A, 14)î*

*(O s,rada Mecit dü üncelerden kur un gibi a ,rla m, ba ,n, yava ça kald,rd,, dama ,n,
temizleyip öksürdü, tütünün izmaritini yere att,î)*

ZAT : ey, e ya, cans,z varl,klar (NRS, 112) - ZAT (TT) ó ZÂT (Ar.): Öz, cevher, as,l;
kendi, zat,; ki i, ki ilik (ATS, 298)

Kull,k etip, av,l baylar,nnan bir zat tabarman dep senmege bolayak tuv,l edi (A, 4).

(Çal, ,p, köy zenginlerinden bir ey bulurum diye ümit etmek olmayacakt,.)

SONUÇ

Çal, mam,z,n sonucunda, iki lehçedeki hem Türkçe kelimelerde hem de al,nma kelimelerde yalanc, e de erler oldu u tespit edilmi tir. Bu sebeple kelimeler iki bölümde ele al,nm, t,r. Bunlar,n Eski Türkçeyle kar ,la t,r,lmas, sonucunda Nogay Türkçesindeki kelimelerin genellikle aslî eklini korudu u görülmü tür.

Türkçe, tek bir yaz, dili olarak kullan,ld, , dönemlerden sonra, zaman içinde tarihî, co rafi, siyasî artlar sebebiyle birbirinden ayr,lan, uzakla an lehçe dallanmalar,na sahne olmu tur. Özellikle kelimelerde meydana gelen de i iklikler Türk topluluklar, aras,nda ileti im kopuklu una sebep olmu ve Türk boylar, birbirini anlayamaz hâle gelmi tir. öBirbirine bu kadar yak,n bir dünyanın,birbirinden bu kadar uzak ve habersiz kalmas, e ine ender rastlanan durumlardand,rö (Ercilasun, 1997: 91).

Türk dünyas,nda bir kültür bütünlü ü sa lamak için üretilen her tür eseri kar ,l,kl, olarak aktarmak gereklidir. Çal, mam,zda elde etti imiz bilgilerin lehçeler aras, aktarmalara katk,s, olaca ,n, dü ünüyoruz. Siyasî engellerin ortadan kalkmas,ndan sonra kar ,la ,lan en önemli engel hâlâ farklı yaz, dilleri ve yaz, sistemlerinin kullan,l,yor olmas,d,r. Türk

lar hâle gelmesi ve lehçeler aras, aktarmalar,n do ru yap,labilmesi için, anlam kaymas,na u ram, bu kelimelerin yani yalanc, e de erlerin ö renilmesi; yanl, anlamalar ve anla mazl,klar,n önüne geçilmesi, aktarmalar,n do ru yap,labilmesi aç,s,ndan büyük önem ta ,maktad,r.

Türk topluluklar,n,n Türkiye air ve yazarlar,n,, Türkiye'nin de Türk dünyas, air ve yazarlar,n, tan,mas,, elbette Türk lehçelerini do ru ekilde ö renmek ve aktarmakla mümkün olacakt,r.

KISALTMALAR:

A. Taranan Eserler:

- A** : Asantay.
AMS : Atam Man Söylesiv.
BÄ : Bizim Äyel.
BT : Boz Torgay.
KAP : Kob,z , Ak,nda Povest.
NÜ : Nogayd,ñ Üyi.
SY : Soñg, Yaz
TY : Tuvgan Yerim
ÜB : Üyimniñ Bosagas,nda.

B. Yararlan,lan Eserler ve Di er K,saltmalar:

- Alm.** : Almanca.
Ar. : Arapça.
ARS : Arapça-Türkçe Sözlük
DLTD : Divân-, Lügâtiç-Türk Dizini.
EDPTC : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish.
ET : Eski Türkçe.
EUTS : Eski Uygur Türkçesi Sözlü ü
Fars. : Farsça.
Fr. : Frans,zca.
FRS : Farsça-Türkçe Sözlük
ng. : ngilizce.
NRS : Nogaysko-Russkiy Slovar

KAYNAKÇA:

A. TARANAN ESERLER:

- ABDULCAL LOV, Faz,l, 1957: *Asantay*, KaraçayevóÇerkessoe Knicnoe zdatelstvo.
- AC KOV, S., 1989: *Tuvgan Yerim*, Mahaçkala.
- BULATUKOVA, Yelena, 1993: *Atam Man Söylesüv, Aykaskan Yollar*, Çerkessk.
- KAPAYEV, sa, 1984: *Kob,z , Ak,nda Povest, Salam Mihail Andreyeviç*, Çerkessk.
- KAPAYEV, Suyun, 1995: *Nogayd,ñ Üyi*, Çerkessk.
- KAZAKOV, Valeriy, 1989: *Üyimniñ Bosagas,nda*, Çerkessk.
- _____, 1983: *õSoñg, Yazö Tog,z Kaptal*, Çerkessk,
- KULUNÇAKOVA, Biyke, 1979: *Boz Torgay, Tuvgan Yerim*, Mahaçkala.
- _____, 1981: *Bizim Äyel, Tuvgan Yerim*, Mahaçkala.

B. YARARLANILAN ESERLER

- AKSAN, Do an, 1978: *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle)*, Ank. Üniv. Dil ve Tarih Co rafya Fak. Yay,nlar,, Ankara.
- ATALAY, Besim, *Divân-, Lügâti't-Türk Dizini-Endeks-*, TTK Yay,nlar,, Ankara 1991.
- BASKAKOV, N. A., 1963: *Nogaysko-Russkiy Slovar*, Moskva.
- CAFERO LU, Ahmet, 1993: *Eski Uygur Türkçesi Sözlü ü*, Enderun Kitabevi, st.
- CLAUSON, Sir Gerard, 1972: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Londra.
- ERC LASUN, Ahmet B., 1997: *Türk Dünyas, Üzerine ncelemeler*, lâveli II. Bask,, Akça Yay,nlar,, Ankara.

- _____ , BEKOVA, S. A., K. K. CANB DAYEVA, M. A.
BULGAROVA, 1994: *No ay Tiliniñ Grammatikasi-Sintaksis 2 Kesek (8-9 Klass)*, Çerkessk.
- _____ , M. F. SARUYEVA, 1973: *Grammatika Nogayskogo Yaz,ka*, Çerkessk.
- _____ , . A. KUMRATOVA, 1994: *No ay Til 1 Kesek*, Fonetika em Morfologiya (6-7 Klass), Çerkessk.
- KARADO AN, Ahmet, 2004: *öTürk Lehçeleri Aras,nda Yap, E De erli i ve Yalanc, E De er Yap,larö, V. Uluslar Aras, Türk Dil Kurultay, Bildirileri I*, 20- 26 Eylül 2004, TDK Yay,nlar,, Ankara.
- MUTÇALI, Serdar, Arapça-Türkçe Sözlük, Da arc,k Yay,nlar,.
- OLGUN, brahim, Cem it Drah an, 1984: *Farsça- Türkçe / Türkçe-Farsça Sözlük*, Elhan Kitabevi, Ankara.
- ÖZKAN, Fatma, 1999: *öBugünkü Türk Lehçelerindeki leti imi Zorla t,ran Kelimelerö, 3. Uluslar Aras, Türk Dil Kurultay, 1996*, TDK Yay,nlar,, Ankara.
- RESULOV, Asker, 1995: *Akraba Diller ve öYalanc, E De erlerö Sorunu, Türk Dili*, Say,: 524, s. 916-924.
- U URLU, Mustafa, 2000: *öTürk Lehçeleri Aras,nda Aktarma Meseleleri ve -Abay YoluøRoman,ö Bilig 15*, Ankara.
- _____ , 2001: *öTürk Lehçelerinin Aktar,m,nda Valenz Sözlüklerinin Önemiö, Do u Akdeniz Üniversitesi, Uluslar Aras, Sözlük Bilim Sempozyumu Bildirileri* (Yay,mlayan: Nurettin Demir-Emine Y,lmaz), Gazima usa.
- _____ , 2002: *K,rg,z ve Türkiye Türkçesi Aras,nda Bire Bir Kelime E De erli i, -Camiylaø Roman,ndaki Meseleler Üzerine, Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson* (Yay,mlayan: Nurettin Demir- Fikret Turan), Grafiker Yay,nlar,, Ankara.
- _____ , 2004: *öTürk Lehçeleri Aras,nda Kelime E De erli i,ö Bilig 29*, Ankara.

Friends in Noghay Turkish

Dr. Dilek ERGÖNENÇ*

Abstract: There may be certain words between two different dialects of a language in joint structure which suffers slipping on the meaning or semantic changes. Such words in same structure shall be called as false friends.

There are such type of words which suffer a slipping on the meaning either in the Noghay Turkish or Turkey Turkish while the meaning of such words in Noghay Turkish were, in general, same or almost the same with old Turkish, they had changed in Turkey Turkish completely.

The false friends which have been scanned from the works written in Noghay Turkish have been listed in this study and certain examples have been giving there in accordingly.

Key Words: False friends, slipping on the meaning, semantic change, Noghay Turkish.

* Gazi University, Faculty of Gazi Education / ANKARA
dileker@gazi.edu.tr